

Motion till riksdagen
2006/07:Fi267

av Anders Ygeman och Carin Jämtin (s)

Anbudsförfarande vid offentlig upphandling

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att kollektivavtalsbärande fackförening ska ha rätt att yttra sig över underlaget vid en offentlig upphandling.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att MBL ska omfatta även sådan verksamhet som upphandlas enligt LOU.¹
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en lagstiftning liknande den danska vad gäller offentlig upphandling, så att krav på kollektivavtal kan ställas.

Fel! Okänt namn på

¹ Yrkande 2 hänvisat till AU.

Motivering

I den svenska arbetsmarknadstraditionen har arbetsmarknadens parter, det vill säga arbetsgivarnas och de anställdas organisationer, alltid givits ett stort inflytande och ansvar över hur specifika lösningar formas. Detta har genom åren varit en framgångsrik modell, både för det svenska näringslivet och det svenska samhället. Genom sjuttioalets arbetsmarknadslagstiftning formaliserades och löstes också många av de känsliga frågorna kring makt och inflytande genom bland annat medbestämmandelagen och lagen om anställningsskydd. Fackföreningarna gavs rätten att förhandla kring frågor som handlade om arbetsgivarens möjligheter att styra och ställa i verksamheten.

De senaste årtiondena har dock de anställda tvingats se sin position tillbaka. Arbetslösheten har ökat löntagarkollektivets utsatthet, och politiska beslut har stundtals bidragit till att öka problemen. Inte minst gäller detta under de tre åren med borgerlig regering, 1991 till 1994. Men det gäller även i ett vidare resonemang – så har exempelvis det utökade användandet av offentlig upphandling och konkurrensutsättning satt press på såväl fackliga som individuella rättigheter på arbetsplatserna.

Under den tidsperiod som offentliga upphandlingar av verksamhet som tidigare bedrivits i offentlig regi genomförts, har de offentliga upphandlingsorganisationerna kontinuerligt utvecklats och tvingats lära av tidigare misstag. Varje gång nya områden öppnats för anbudsförfaranden har också nya problem uppenbarats – och allt som oftast nya misstag gjorts. Två tydliga exempel i Stockholm utgörs av Citypendeln och sfi-upphandlingen. I båda fallen blev resultatet en katastrof för verksamheten och i båda fallen hade med största sannolikhet ett större inflytande för de fackliga organisationerna medfört ett väsentligt bättre resultat.

I många fall under 90-talet har en sämre arbetsmiljö – i form av exempelvis ökad stress på grund av lägre personaltäthet eller sämre arbetstider – använts som ett konkurrensmedel av de privata entreprenörerna och anbudsgivarna. Att spara pengar på personalens hälsas bekostnad är dock inte syftet med upphandlingsförandet. Även här skulle ett ökat inflytande för de fackliga organisationerna kunna bidra till ett bättre resultat.

Tre förändringar i lagstiftningen skulle kunna stärka de anställdas position och samtidigt förbättra resultatet av de offentliga upphandlingarna. Det handlar om att ge de anställdas organisationer möjlighet att påverka anbudsunderlaget, att ge dem möjlighet att stoppa oseriösa entreprenörer samt att ge de offentliga aktörerna möjlighet att ställa större krav på de entreprenörer de anlitar.

Låt oss börja med vilka krav en kommun får ställa på entreprenörerna i en upphandling. Kravet på kollektivavtal anses efter en dom i kammarrätten strida mot lagen om offentlig upphandling bestämmelser (LOU 1 kap. 4 §) eftersom det missgynnar anbudsgivare som inte slutit kollektivavtal. Även riksdagen har ställt sig bakom denna tolkning (1997/98:FiU7). Vi menar att denna lagstiftning, eller denna tolkning av lagstiftningen, är orimlig. Krav på kollektivavtal är inom många områden inget annat än krav på konkurrens på

Fel! Okänt namn på

lika villkor. Att ett krav missgynnar dem som inte uppfyller kravet ligger i sakens natur och torde näppeligen vara unikt för kravet på kollektivavtal.

Det skall tilläggas att den EG-lagstiftning som finns på området inte omöjliggör sociala krav i upphandlingsprocedurer, utan tvärtom förutsätter sådana. Det svenska förbudet mot kollektivavtal har ingen grund i EG-rätten. Så har man i vårt grannland Danmark exempelvis i en särskild lagstiftning föreskrivit att myndigheter vid upphandling är skyldiga att se till att företag utan kollektivavtal inte anlitas.

En liknande lagstiftning vore önskvärd även i Sverige.

När det gäller fackföreningars möjlighet att stoppa oseriösa entreprenörer är det hela tämligen enkelt. Fram till 1994 fick de fackliga organisationerna lägga veto mot kontrakt med entreprenörer som "kan antas medföra att lag eller kollektivavtal för arbetet åsidosätts eller att åtgärden annars strider mot vad som är allmänt godtaget inom parternas avtalsområde". Den borgerliga regeringen avskaffade vetot och endast ett delvist återställande har skett. I dag undantas verksamhet som upphandlas enligt LOU från denna lagparagraf (MBL § 39).

Det finns anledning att låta samma lagar gälla offentliga som privata upphandlare.

Till sist finns det i dag ingen möjlighet för kollektivavtalsbärande fackförening att påverka underlaget för en upphandling. Det innebär att misstag begås i onödan. Med en möjlighet för fackliga organisationer att påverka upphandlingsunderlag inom sitt område skulle misstagen kunna bli färre och konflikter som den i dag riksbekanta mellan lokförarna och Citypendeln skulle kunna förutses och undvikas.

Stockholm den 31 oktober 2006

Anders Ygeman (s)

Carin Jämtin (s)